

AZ AMERIKAI STRATÉGIAI KULTÚRA NAPJAINK KATONAI KONFLIKTUSAIBAN

AMERICAN STRATEGIC CULTURE IN CURRENT MILITARY CONFLICTS

A szerző annak elfogadásával elemzi a közelmúltban az Egyesült Államok érintettségével lezajlott katonai konfliktusokat, hogy azokra az amerikai stratégiai kultúra már a katonai erő alkalmazásáról szóló döntés meghozatalakor hatást gyakorol. Vizsgálja, hogy a katonai konfliktusok tapasztalatai beépülnek-e a stratégiai kultúrába, illetve annak következményeként megvalósul-e az amerikai haderő transzformációja, hogy megfeleljen a biztonsági környezet kihívásainak. Arra a következtetésre jut, hogy a stratégiai kultúra csak nagyon lassan változik, így az amerikai haderőnek még hosszú időre van szüksége ahhoz, hogy sikerrel tudják kezelni az olyan konfliktusokat, mint Irak vagy Afganisztán, ahol a végcél eléréséhez nem elég a konvencionális hadviselésre megtervezett haderő.

The author is analyzing the current and near past military conflicts, in which the United States involved, with the precondition that are affected by American strategic culture from the very moment of the decision to use military force. Examines whether lessons learned during the conflicts infiltrate into the strategic culture and as a consequence transformation of the American armed forces is performed to better answer the challenges of the security environment. Concludes that the strategic culture changing in a very low pace therefore the American forces need long time to effectively manage conflicts like Iraq and Afghanistan in which military, planned for conventional warfare, is not enough to reach the desired end state.

Az Amerikai Egyesült Államok részvételével az elmúlt évtizedekben lezajlott és napjainkban is tartó konfliktusok megítélése katonai szempontból ellentmondásosnak tekinthető. Az ellentmondás abban áll, hogy a világ vitathatatlanul legerősebb – egy konvencionális hadviselésre technikailag, humán erőforrásaival és struktúrájával leginkább felkészült – haderejének teljesítménye ezekben a konfliktusokban sikereknek vagy kudarcnak minősíthető. Különösen szembeűnő ez az Iraki Szabadság művelet során, Bush elnök 2003. május elsején elmondott győzelmi beszédének tükrében. Köztudomású, hogy az iraki háború katonai és civil áldozatainak túlnyomó része ez után, a fő hadműveleti tevékenységek végét kinyilvánító beszéd után jelentkezett. Az iraki szerepvállalást két szakaszra, háborúra és felkelésre bontva a teljesítmény értékelése sokkal egyértelműbb. Megállapítható, hogy az Egyesült Államok rövid idő alatt képes győzelmet aratni a reguláris ellenséges haderő ellen, ugyanakkor a felkelés során a „nem látható ellenség” ellen kevésbé ütőképes. Ez a kettősség az aszimmetrikus hadviselés¹ sajátosságaiából adódik.² Dr. Resperger István következtetése szerint aszimmetrikus hadviselés esetén „a győzelemhez az ellenség haderejét le kell győzni, területét el kell foglalni, a nemzet akaratát meg kell törni” (Dr. Resperger 2013.).³ Azt is megállapítja, hogy Irakban csak az első két eredményt sikerült elérni. Afganisz-

¹Fogalma: „Pontosan körvonalazott politikai célok érdekében folytatott, gyakran több szervezet ideológiai, vallási, etnikai közösségén alapuló katonai és nem katonai műveleteket, eljárásokat és módszereket alkalmazó közvetlen és közvetett hatásokra építő és egymás hatásait felerősítő, a biztonság különböző dimenzióinak területét veszélyeztető harcmodor, főként harcászati eljárás, melyek együttes hatásával kényszeríthetjük akaratunkat az ellenségre.” Dr. Resperger István 2013. *Kis háborúk nagy hatással. A XXI. század fegyveres konfliktusai, a terrorizmus és aszimmetrikus hadviselés jellemzői*, Felderítő szemle XII: évf. 1. szám. pp. 200-229.

²Óriási a különbség a konfliktusban részt vevő, azaz harcoló felek által alkalmazott erők és eszközök minősége és mennyisége között; a kisebbik fél katonai képességei annyira korlátozottak, hogy a katonai győzelmet csak hagyományos eszközökkel nem érheti el; az ilyenfajta háború megvívásához gerillaharc, szabotázs, terror szükséges; a normák átlépése, elhagyása; a cél az ellenséget, a megszállót számos, részben katonai eszközzel (köztük terrorista módszerekkel is) céljának feladására kényszeríteni; minél inkább elhúzódik egy háború, egy fegyveres konfliktus, annál valószínűbb, hogy bekövetkezik az aszimmetrikus hadviselés; a győzelemhez az ellenség haderejét le kell győzni, területét el kell foglalni, a nemzet akaratát meg kell törni. Ibid.

³Ibid.

tánban is hasonló folyamatnak lehetünk tanúi. Jeffrey Record szerint a probléma gyökere az amerikai politikai és stratégiai kultúrában rejlik.⁴ A stratégiai kultúra elméletek szerint egy nemzet stratégiai kultúrája meghatározza stratégiai gondolkodását, ami rányomja bélyegét a hadviselés módjára is. A kérdés az, hogy az amerikai stratégiai kultúra determinálja-e az Egyesült Államok katonai konfliktusainak kimenetelét, illetve a tapasztalatok alapján változik-e olyan mértékben, hogy az amerikai haderő sikerrel álljon helyt napjaink konfliktusaiban?

AZ AMERIKAI STRATÉGIAI KULTÚRA

A stratégiai kultúra és hatásainak vizsgálatakor alapfeltétel annak elfogadása, hogy a kultúra, a minket körülvevő környezet egyik dimenziójaként valamennyi tettünket befolyásolja, beleértve a stratégiai gondolkodást is. Colin Gray a nemzetek különböző stratégiai viselkedését tanulmányozva, definiálja az amerikai stratégiai kultúrát, mint „a kultúra, ami azokat az erővel kapcsolatos gondolkodás és cselekvési módokat tartalmazza, amelyek a nemzeti történelmi tapasztalatokból, az önképből, valamint mindazokból az egyedi amerikai tapasztalatokból (földrajzi, politikai filozófiai, civil kulturális, és életviteli) származik, amik az amerikai állampolgárt jellemzik”.⁵ Az egyedi tapasztalatok a következő, az amerikai társadalmat jellemző értékeket hozták létre: izolacionizmus; az egyéni szabadságon és jogokon alapuló ideológia; az amerikai állampolgárság tisztán politikai meghatározása; a protestáns munkaetika és a kapitalizmus egyensúlya; a politika erkölcsi megközelítése; etnocentrizmus, mely azon alapul, hogy az amerikaiak erkölcsi magaslaton állnak; az a sovinszta vélemény, hogy mindenki amerikai akar lenni; az azonnali cselekvésre és elégtételre vonatkozó elsöprő igény.⁶ Ezek az értékek egy apolitikus, agresszív, direkt stratégiai megoldásokat, nagy tűzerőt és kifinomult technológiát, alkalmazó, jó logisztikai ellátórendszert feltételező, azonnali és döntő eredményeket akaró, veszteség érzékeny stratégiai kultúrát hoztak létre. Mivel az amerikaiak számára a háború devianciának, és nem a politika más eszközökkel történő folytatásának minősül, számukra, katonai értelemben a győzelem nem értelmezhető kitűzött stratégiai célok elérésével, csak az ellenség teljes megsemmisítésével.

AMERIKA AZ ÚJ TÍPUSÚ KONFLIKTUSOKBAN

A fenti jellemzők jól tetten érhetőek az utóbbi évtizedek katonai konfliktusaiban. A katonai erő alkalmazása során az azonnali eredményekre törekvés, ami jelen esetben az ellenség mielőbbi megsemmisítése a tűzerő erőteljes, és a kifinomult technológia intenzív alkalmazásához vezetett. Ezt támogatták a hadügyi forradalom során kifejlesztett és általánosan elterjedt precíziós csapásmérő fegyverek és fegyverrendszerek. Az 1991-es öbölháború is a modern technológia mindenhatóságát erősítette az amerikaiakban. A Sivatagi Vihar műveletben az amerikai haderő képes volt pontosan összehangolt összhaderőnemi támadó műveleteket végrehajtani a hadműveleti terület mélységében, egyszerre támadva az ellenség stratégiai célpontjait és katonai erejét is. Francis Fukuyama szerint az amerikaiak abban a hitben léptek be a XXI. századba, hogy a jövőben a modern technológia segítségével csak tiszta és olcsó háborúkat fognak vívni. Ezt a hitet azonban az iraki háború szertefoszlatta, ugyanis a precíziós bombák nem tudnak különbséget tenni a felkelők és a civil lakosság között, és nem segít a katonáknak az arab nyelvtudásban.⁷

A technológiai fejlődés jelentős létszámcsökkentésekhez vezetett, különösen a szárazföldi erőknél. Ez épp attól a képességétől fosztotta meg az amerikai haderőt, ami az aszimmetrikus hadviselés körülményei között vívott küzdelem megnyerésének egyik feltétele, az ellenség területének elfoglalása. A terület birtokba vételét és a biztonság tartós garantálását csak élőerővel és olyan speciális képességekkel – idegen nyelvismeret, pszichológiai hadviselés, civil-katonai

⁴ Record, Jeffrey 2006. *The American Way of War Cultural Barriers to Successful Counterinsurgency*, Alabama, p.1.

⁵ Gray Colin S. 1981. *National Style in Strategy: The American Example*, In: *International Security*, Vol. 6. No. 2, pp. 21-47

⁶ *Ibid.* p. 12.

⁷ Fukuyama Francis, 2006. *America at the Crossroads: Democracy, Power, and the Neoconservative Legacy*, New Haven, Yale University Press. p. 36.

HADTUDOMÁNYI SZEMLE

SZEGŐ László

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

kapcsolatok, helyi katonai és rendőri erők kiképzése, humán felderítés – lehet megoldani, amelyek másodlagosak a hagyományos hadviselésben. Ebből következően, azok az erők, amelyek alkalmasak a gyors győzelem kivívására nem biztos, hogy mennyiségileg és minőségileg alkalmasak a háború intenzív szakaszát követő feladatok végrehajtására. Ezt a stratégiai szempontból káros hatást figyelték meg Samuel Berger és Brent Scowcroft nemzetbiztonsági tanácsadók: „Az Egyesült Államok gyorsabban és kevesebb veszteséggel nyer háborúkat, de ez egy nem kívánt következménnyel járt. A gyors győzelem összeroppantja az ellenséget, de nem semmisíti meg teljesen.”⁸ A szétszéledő majd újra csoportokba szerveződő és gerillaháborút folytató ellenség elleni harc hosszabb ideig tart és jóval több katonát igényel. Ian F. Beckett az iraki felkelésről írt könyvében felsorolja a felkelők elleni eredményes harchoz szükséges tényezőket, amelyek a második világháború óta nem változtak jelentősen. Elsőként, szükséges annak felismerése, hogy a felkelésre inkább politikai mintsem tisztán katonai válaszokat szükséges adni. Másodsor, szükséges a civil és katonai válaszok koordinálása. Ugyanilyen fontossággal bír a hírszerzés. Elengedhetetlen a felkelők és a civil lakosság szétválasztása, valamint a megfelelő katonai erő alkalmazása, ami a gyakorlatban az adott helyzetben szükséges minimumot jelenti. Végezetül, hosszú távú reformok bevezetése azon sérelmek kezelésére, amelyek a felkelés támogatásához vezetnek.⁹ Ilyen feladatokra a hagyományos hadviselésre tervezett és felkészített haderő nem alkalmazható. Nincsenek nagy, könnyen beazonosítható és megsemmisíthető célok. Helyettük megszámlálhatatlan ellenálló tevékenykedik kis csoportokban, a civil lakosság között, akiket a járulékos veszteségek elkerülése érdekében mindenképpen védeni kell. A hatékony küzdelemhez a hagyományos hadviseléshez kidolgozott harcjelöléseket is meg kell változtatni.

A katonák morálját nem csak a veszteségek – amelyek többsége nem az ellenséggel vívott tűzpárbajokból vagy egyéb harccselekményekből, hanem orvtámadásokból, objektumok ellen végrehajtott komplex támadásokból, és házilag készített, utak mellé telepített robbanóeszközök hatásától származik – törli meg. A kultúrák különbözőségéből adódó meg nem értés kilátástalanná teszi az elfoglalt állam újjáépítésére tett erőfeszítéseket. A járulékos veszteségek nagy száma a közhangulatot a korábbi felszabadítók ellen fordítja, és megszállókként tekintenek rájuk. A kiképzett rendőri és katonai erők gyakran amerikai kiképzőik ellen fordulnak így a katonák hiábavalónak érzik munkájukat. Az Egyesült Államok erőfölénye és katonai elrettentő képessége arra kényszeríti jelenlegi és jövőbeni ellenségeit, hogy a konfliktus kezdetétől fogva az aszimmetrikus hadviselésre készüljen fel.

VÁLTOZÓ STRATÉGIAI KULTÚRA, VÁLTOZÓ EREDMÉNYEK?

Az elmúlt évtizedek elhúzódó konfliktusai során, éppen a háború elhúzódó jellege és az értelmetlennek tűnő veszteségekről érkező jelentések kapcsán a külföldi szerepvállalások időnként a belpolitikai viták előterébe kerülnek. Az Irak lerohanására okot adó tömegpusztító fegyverek létezésének megkérdőjelezése és az, hogy sohasem kerültek elő, a társadalom egyik alapértékébe vetett hitet ingatta meg. Tovább koptatták a jóindulatú hatalom képét az Afganisztán lerohanására okot szolgáltató terrortámadásokkal kapcsolatos oknyomozások és összeesküvés-elméletek. Hogy az Egyesült Államok jó célokért, erkölcsi értékek mentén háborúzik az amerikai stratégiai kultúrába is beépült, de mivel annak a stratégiai döntéshozók a hordozói, meg kell állapítani, hogy ebben változás tapasztalható. A politikusok erkölcsi retorikát használva, esetenként hamis hírszerzési információkat bizonyítékként feltüntetve hozzák meg és fogadtatják el a társadalommal a stratégiai döntéseiket. Tagadhatatlan, hogy ezek mögött az USA valós érdekei állnak, ugyanakkor lobbycsoportok gazdasági érdekeit is szolgálják.

Azt, hogy a haderő bizonyos átalakítása szükséges a változó biztonsági környezethez, illetve a katonai konfliktusok jellegéhez csak 2006-ban, az iraki és afganisztáni tapasztalatok után ismerte fel az amerikai politikai és katonai vezetés. Feldolgozva a vietnami háború tanulságait is, Carnes Lord a 90-es évek elején hiába hívta fel a figyelmet arra, hogy a

⁸ Berger, Samuel and Scowcroft, Brent, 2005. július 27. *The Right Tools to Build Nations*, Washington Post

⁹ Beckett, F. Ian, 2005. *Insurgency in Iraq*, Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, p. 26.

SZEGŐ László

Budapest, 2014.
7. évfolyam 1. szám

Pentagon felkészületlen az alacsony intenzitású konfliktusok kezelésére. Rámutatott, hogy ezekben a konfliktusokban a nem katonai eszköztárnak ugyanolyan, ha nem nagyobb szerep jut, mint a katonai erőnek. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy a haderőnek nélkülözhetetlen szerep jut – gyakran más kormányzati ügynökségekkel együttműködve – a nem katonai feladatok végrehajtásában.¹⁰ A felkészületlenséget az amerikai stratégiai kultúra azon tulajdonságával magyarázza, hogy a háborúra és békére élesen elkülönült fogalomként tekint. Egyrészt, a fegyveres erő alkalmazását a békétől teljesen eltérő viszonyrendszerbe helyezi, ahol más szabályok érvényesek, másrészt, háború esetén a haderő nincs tekintettel a harcokat követő békeállapotra. Igazolva Lord állítását, a 2006. évi négyévenként esedékes védelmi felülvizsgálat kimondta, hogy növekvő szakadék tátong az Egyesült Államok haderőtervezése és a változó globális stratégiai környezet között. A jelentés azt is elismerte, ami akkor már tizenöt éve nyilvánvaló volt, hogy az irreguláris hadviselési forma vált dominánssá az Egyesült Államok konfliktusaiban. A jelentés sürgette az idegennyelv-képzést, más kultúrák megismerésének fontosságát, és a különleges műveleti erők létszámának növelését, amelyek jól alkalmazhatók a felkelők elleni műveletekben, különösen hosszú időtartamú, fedett műveletekben, politikailag érzékeny vagy ellenséges környezetben.¹¹ Ez a változás jól megfigyelhető Afganisztánban, ahol az iraki tapasztalatok alapján a különleges erők alkalmazása került előtérbe. Ugyanakkor a szárazföldi haderő létszáma és rendeltetése gyakorlatilag érintetlen maradt és a haditengerészet és a légierő hagyományos fegyverzet-beszerzési projektjeit sem befolyásolta jelentősen az iraki háború.

Annak felismerése ellenére, hogy a haderőt és feladatrendszerét szükséges napjaink fegyveres konfliktusaihoz alakítani megállapítható, hogy az Egyesült Államok katonai ereje mindmáig hagyományos hadviselésre van tervezve, struktúrával, felszereléssel és kiképezéssel.¹² Ezt támogatja az állandó rotáción és előmenetelen alapuló személyügyi rendszer is, ami nem veszi figyelembe azokat a speciális képességeket pl. idegen nyelvtudás, amelyek jól hasznosíthatók az aszimmetrikus hadviselés viszonyai között. A szükséges változások jellemzően megakadnak a bürokrácia ellenállásán. Ez arra enged következtetni, hogy a stratégiai kultúra változik, de a mélyen beágyazódott tulajdonságok változásához hosszú időre van szükség. Vietnam, Szomália, Koszovó, Irak, Afganisztán mind olyan helyszínek, amelyek azt bizonyítják, hogy a nagyhatalmi beavatkozás a kudarc jelentős kockázatát hordozza magában az olyan háborúban, ahol a reguláris haderő, valamilyen módon történő megszűnésével irreguláris fegyveres ellenállás kialakulására lehet számítani. Az Egyesült Államok esetében mérlegelni kell azt, hogy a beavatkozás az amerikai érdekek védelme érdekében szükséges-e? Ellenkező esetben a haderő sebezhetősége, kudarca – pusztán abból a tényből eredően, hogy nem ilyen feladatokra tervezték – mindenki számára nyilvánvalóvá válik.

ÖSSZEGRÉS

Fentiek alapján azt gondolom, hogy amíg az amerikai stratégiai kultúrában nem áll be lényeges változás addig az meghatározza a hagyományos háborútól eltérő katonai beavatkozások kimenetelét. A nem kellő körütekintéssel meghatározott politikai célok, és a katonai és politikai feladatok nem megfelelő elkülönítése egyenes út a kudarchoz. Egy uralkodó rezsim – országa katonai erejének megsemmisítésével történő – megdöntése, testhezálló feladat az amerikai haderőnek, hiszen erre tervezték, ugyanakkor a felkelők elleni harc és az országépítés feladatai, a határozott fejlődés ellenére, még mindig kihívások elé állítják az amerikai katonákat, illetve a döntéshozókat. Rávilágítva a stratégiai kultúra különbözőségeire itt tartom szükségesnek megemlíteni, hogy a gyarmataival szerzett tapasztalatok miatt a brit stratégiai gondolkodásnak része az ilyen helyzetek kezelése. Az érintett országra vonatkozóan jól elkülönült politikai célkitűzéseket fogalmazzanak meg, a szükséges mértékben alkalmazzanak erőt, és tudatosan bennük a helyi viszonyok mélyebb megértésé-

¹⁰ Lord, Carnes, 1992. Small Wars and Insurgencies, Ch. X. American Strategic Culture in Small Wars, International Law Studies, Vol. 67.

¹¹ U.S. Department of Defense, 2006. Quadrennial Defense Review, Washington, Department of Defense, p. 36.

¹² Record p. 16.

nek fontossága, melyet alátámaszt a brit haderő iraki szerepvállalása. Hasonló érzékenységről tett tanúbizonyságot a líbiai-válság kezelése. Líbiában a korlátozott katonai beavatkozás után a helyzet korántsem volt és ma sem ideális, de a nyugati haderők, megszálló idegen erőkként nem „ragadtak be” egy hosszúra nyúló, kilátástalan küzdelembe. Optimizmusra adhat okot az Egyesült Államok hozzáállása a szíriai-válsághoz. Ha az óvatosabb amerikai hozzáállást úgy tekintjük, hogy a fentebb említett katonai beavatkozások negatív tapasztalatai – Snyder stratégiai kultúra definícióját alapul véve – beépültek a stratégiai döntéshozók eszményképeibe, megváltoztatva feltételezett érzelmi válaszaikat és rögzült szokásaikat, talán körütekintőbb, a racionalitással jobban összeegyeztethető stratégiai válaszok születhetnek a problémára. Amennyiben a folyamat együtt jár az amerikai haderő transzformációjával a jövőbeni amerikai katonai konfliktusok eredményének megítélése egyértelműbb lehet.

Kulcsszavak: amerikai stratégiai kultúra, stratégiai gondolkodás, aszimmetrikus hadviselés, amerikai hadviselés

Key words: American strategic culture, strategic thinking, asymmetric warfare, American way of war

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Arms Anita M. 1993. *Strategic Culture the American Mind*, in Essays on Strategy IX, szerk. Thomas C. Gill, Washington, National Defence University Press
- Beckett, F. Ian, 2005. *Insurgency in Iraq*, Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, p. 26.
- Berger, Samuel and Scowcroft, Brent, 2005. július 27. *The Right Tools to Build Nations*, Washington Post
- Gray Colin S. 1990. *War, Peace and Victory: Strategy and Statecraft for the Next Century*, New York, Simon and Schuster
- Gray Colin S. 2005. *The American Way of War: Critique and Implications, in Rethinking the Principles of War*, szerk. Anthony D. Mclvor, Annapolis, MD, Naval Institute Press, pp. 27-33.
- Gray, Colin S. 2006. *Out of the Wilderness: Prime Time for Strategic Culture*, National Institute for Public Policy, Advanced Strategic Planning and Analysis Support Contract, Contract No. SP0600-04-C-5982.
- Johnston, Alastair Iain, 1995. *Thinking about Strategic Culture*, In: International Security, Vol 19. No. 4. pp. 32-64
- Kim, Jiyul, 2009. *Cultural Dimensions of Strategy and Policy*, Director, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College, Carlisle,
- Klein, Bradley S., 1998. *Hegemony and Strategic Culture: American Power Projection and Alliance Defence Politics*, In: Review of International Studies, Vol. 14. No. 2. pp. 133-148
- Lantis, Jeffrey S. 2006. *Strategic Culture: From Clausewitz to Constructivism*, Comparative Strategic Cultures Curriculum
- Mahnken Thomas G. 2006. *United States Strategic Culture*, Comparative Strategic Cultures Curriculum, Washington
- Overy Richard, 1995. *Why the Allies Won?*, New York
- Dr. Resperger István 2013. *Kis háborúk nagy hatással. A XXI. század fegyveres konfliktusai, a terrorizmus és aszimmetrikus hadviselés jellemzői*, Felderítő szemle XII: évf. 1. szám. pp. 200-229.
- Snyder Jack L., 1977. *The Soviet Strategic Culture: Implications for Nuclear Options*, R-2154-AF Santa Monica, Calif.: Rand Corporation
- Szun-Ce: *A hadviselés törvényei (Szun-Ce ping-fa)* <http://mek.oszk.hu/01300/01345/01345.htm#eloszo> (2013-01-05)